

Verslag derde Nederlandse Zweefvliegendag 9 februari 2002

Menno Reemer & John Smit

Ook dit jaar kunnen we terugkijken op een goed geslaagde Zweefvliegendag. Weliswaar waren er iets minder mensen dan in de twee voorafgaande jaren, maar dit kwam waarschijnlijk mede doordat de wintervergadering van de Nederlandse Entomologische Vereniging samenviel met deze bijeenkomst. Per abuis waren we in onze planning vergeten om hier rekening mee te houden.

In navolging van het succesvolle bezoek van Graham Rotheray aan de Zweefvliegendag van vorig jaar is ook dit jaar een buitenlandse spreker uitgenodigd. Jens-Hermann Stuke was afgereisd uit het Duitse Leer om ons met een tweetal lezingen te onderhouden. Hij werkt aan een overzicht van de zweefvliegen van de Duitse deelstaat Niedersachsen en heeft een studie verricht naar de afstammingsrelaties van het genus *Cheilosia*, aan de hand van larvale kenmerken. Over deze onderwerpen gingen zijn lezingen.

Aanwezigen:

Bart Achterkamp, Gerben Achterkamp, Michel van Adrichem, Marijn Antheunisse, P. de Bont, Louis Boumans, Jan van der Drift, André van Eck, Leendert-Jan van der Ent, Wilfried H.O. Ernst, Kees Goudsmits, Henri W. Groeneveld, Jeannette Hoornenborg, Roy Kleukers, Bram Koese, Liane Lankreijer, Laurens van der Leij, Jaap van der Linden, Daniël Mulder, Theo de Nijs, Toos van Noordwijk, Gerard Pennards, Rutger Polder, Menno Reemer, David Scarse, Nico Schonewille, John Smit, Wouter van Steenis, Jens-Hermann Stuke, Tim Termaat, Mark van Veen, Jan Velterop, Bastiaan Wakkie, Michiel Willemse, Theo Zeegers, Menno van Zuijlen.

De dag werd om 10.30 uur geopend door Wouter van Steenis, voorzitter van het Zweefvliegenproject. Hij stond even stil bij het overlijden van Volkert van der Goot, die vorig jaar nog aanwezig was op de Zweefvliegendag. Veel mensen die in Nederland met zweefvliegen bezig zijn, borduren voort op zijn werk. Zonder hem zou er waarschijnlijk niet eens een Zweefvliegenproject zijn.

Voor de tweede keer reikte hij een zelfgebakken appeltaart uit aan de persoon die vóór 15 december 2001 de meeste waarnemingen uit 2001 heeft ingeleverd. Zelf had Wouter meer dan 4000 waarnemingen verzameld, maar hij wilde de prijs niet aan zichzelf uitreiken, dus werd Leendert-Jan van der Ent de gelukkige (1289 waarnemingen).

Hieronder geven we een korte samenvatting van de lezingen op de Zweefvliegendag.

STAND VAN ZAKEN VAN HET PROJECT – JOHN SMIT

Onze betaalde medewerkers John Smit en Menno Reemer bereidden deze presentatie voor, die een actueel overzicht gaf van de samenstelling van de Databank Nederlandse Zweefvliegen. Ook werd het WAP geïntroduceerd: het Witte Gebieden Actieplan. Elders in deze nieuwsbrief wordt hier nog uitgebreid op ingegaan.

ACTIE EPISYRPHUS BALTEATUS – BART ACHTERKAMP

Iedereen kent de snorzweefvlieg, de meest algemene zweefvlieg van Nederland, maar we weten er nog lang niet alles van. Zo is bijvoorbeeld onduidelijk in welke mate migratie uit het zuiden verantwoordelijk is voor het vaak massale voorkomen in de zomer van deze soort. Zijn dit voornamelijk migranten of juist dieren die zich lokaal hebben voortgeplant? Afgelopen jaar heeft Bart een project opgestart om hier opheldering over te krijgen. Op verschillende plaatsen hebben waarnemers gedurende twee maanden dagelijks een vaste route gelopen om hier het aantal exemplaren van *Episyrphus balteatus* te tellen. Ondanks verrassende waarnemingen uit het waddengebied waren er te weinig waarnemers om de vraag te beantwoorden. Komend jaar gaat het project met meer waarnemers opnieuw worden uitgevoerd.

MYSTERY ZWEEFVLIEG-COMPETITIE – MENNO REEMER

Uit de diacollectie van Willem Renema stelden Menno Reemer en John Smit een uitgebalanceerde reeks samen, die een uitdaging vormde voor zowel de enthousiaste beginner als de doorgewinterde fijnproever. In totaal kwamen 26 dia's voorbij met algemene soorten als *Scaeva pyrastris* en zeldzaamheden als *Arctophila mussitans*. De moeilijkste dia's waren die van *Cheilosia*-soorten. Met name nieuwkomer voor de Nederlandse fauna *Cheilosia laticornis* leverde problemen op: deze soort werd door niemand herkend.

Winnaar van de competitie was Wouter van Steenis, die vorig jaar niet mee kon doen omdat hij zelf de diaselectie had samengesteld. Hij had van slechts vijf dia's de soorten niet op naam kunnen brengen. Glimmend van trots nam hij de prijs in ontvangst: een ingelijste foto van *Criorhina ranunculi*. Op de tweede en derde plaats volgden respectievelijk Theo Zeegers (zes fouten) en Gerard Pennards (zeven fouten).

ZWEEFVLIEGEN VAN NIEDERSACHSEN – JENS-HERMANN STUKE

De Duitse deelstaat Niedersachsen grenst de provincies Groningen, Drenthe en Overijssel. Om

onze zweefvliegenfauna in een breder perspectief te plaatsen is het dus interessant om te weten hoe de fauna in Nedersachsen in elkaar zit. Het deel dat aan Nederland grenst, verschilt wat dit betreft niet veel van onze provincies (zie Stuke 2001). Een opmerkelijke vondst is wel die van *Cheilosia gigantea* in Oost-Friesland (grenzend aan Groningen). Deze noordoostelijke soort is nog niet uit Nederland bekend. Groningen is dus de provincie om de eerste vondst ervan te verrichten. Wie gaat het proberen? Een determinatietabel voor deze en andere soorten uit het *Cheilosia proxima*-complex staat in Smit et al. (2001).

Meer richting het zuidoosten wordt Nedersachsen steeds exotischer. In het Harz-gebergte komen verschillende soorten voor die voor Nederlanders onbekend zijn, zoals *Brachyopa obscura*, *Brachypalpus chrysites*, *Cheilosia morio* en andere Midden-Europese bijzonderheden. Elders in Nedersachsen komen ook *Eristalis pseudorupium* en *Temnostoma apiforme* voor, beide soorten die met een kleine kans ooit in Nederland zouden kunnen opduiken. Afgelopen jaar is *Chalcosyrphus eunotus* voor het eerst in Nedersachsen opgedoken, een jaar na de eerste vondst in Nederland (zie Renema 2001).

Uitgebreide informatie over de zweefvliegen van Nedersachsen is te vinden op Stuke's website: www.schwebfliegen.de.

ZWEEFVLIEGEN VAN DE NOORDOOSTPOLDER – WOUTER VAN STEENIS

In 1952 heeft Volkert van der Goot een inventarisatie van zweefvliegen in de Noordoostpolder uitgevoerd (zie Van der Goot 1954). Deze IJsselmeerpolder lag toen 12 jaar droog, dus het was nog een zeer jong gebied waar de natuur zich nog volledig moest ontwikkelen. Omdat er sindsdien nauwelijks meer in dit gebied naar zweefvliegen is gekeken, vond Wouter het tijd worden dat iemand dit weer eens deed. In 2001 fietste hij een week lang door deze polder op zoek naar zweefvliegen. Elders in deze nieuwsbrief vind je een uitgebreider verslag van zijn bevindingen.

DE ZWEEFVLIEGEN VAN NOORDWEST-EUROPA – MARK VAN VEEN

Mark is bezig met een boek waar veel mensen behoefte aan zullen hebben: een determinatiewerk voor alle zweefvliegen van Noordwest-Europa. Van der Goot (1981) vormt hiervoor tot op heden het standaardwerk. Dit boek is echter al jaren uitverkocht en wegens de stormachtige ontwikkelingen op zweefvliegengebied in de afgelopen jaren op verschillende punten verouderd. Een nieuwe tabel is dus welkom.

Mark heeft het één en ander verteld over zijn werkwijze, planning en de problemen die hij tegenkwam. Zo heeft zijn beslissing om alle Scandinavische soorten in de tabel op te nemen

flinke gevolgen voor de lengte van de tabellen voor *Eupeodes* en *Platycheirus*. Het is de bedoeling dat zijn werk volgend jaar het levenslicht ziet. Tussenstanden voor vele genera zijn te vinden op Mark's website, hij verwelkomt commentaar op deze tabellen.

DE LARVEN VAN HET GENUS CHEILOSIA – JENS-HERMANN STUKE

Jens-Hermann is aan de universiteit van Bremen gepromoveerd op de fylogenie (afstammingsrelaties) van de soorten van het genus *Cheilosia* aan de hand van larvale kenmerken (zie Stuke 2000). In een algemene inleiding vertelde hij over de interessante larvale biologie. *Cheilosia*-larven hebben een karakteristieke bouw van de monddelen, die zijn aangepast aan het verwerken van taai plantenweefsel. Zo zitten er grote haken aan, die deze zware klus vergemakkelijken.

Cheilosia-soorten zijn allemaal in vrij sterke mate gespecialiseerd. Er blijken zelfs verschillende voorbeelden te zijn van verwante soorten die van dezelfde voedselplant leven, maar verschillende delen van deze plant als voedsel gebruiken. Ook de timing van de jaarcyclus van deze soorten verschilt. Een goed voorbeeld van zo'n soortengroep is de groep van *Cheilosia canicularis*, *C. himantopus* en *C. orthotricha*, die alledrie leven in groot hoefblad.

De fylogenetische analyse is gebaseerd op 1195 larven en 210 pophuiden van 35 soorten, waarvan Jens-Hermann 219 kenmerken heeft onderzocht. Er komen verschillende soortgroepen uit zijn analyse tevoorschijn, die slechts gedeeltelijk overeenkomen met de in andere studies voorgestelde groepen. Deze studie moet dan ook niet gezien worden als het laatste woord over de *Cheilosia*-stamboom, maar als een waardevolle stap in het moeizame proces om meer over het ontstaan van de diversiteit binnen deze groep zweefvliegen te weten te komen.

KORTE MEDEDELINGEN

Theo Zeegers bereidde ons vast voor op het gapende gat dat komen gaat: het einde van het Zweefvliegenproject. Het is nog niet zover, want er is nog een veldseizoen te gaan en volgend jaar zal er zeker nog een Zweefvliendag georganiseerd worden, maar daarna is onzeker in welke vorm het zweefvliegenwerk in Nederland zal voortbestaan. Theo raadde iedereen aan om het zekere voor het onzekere te nemen en alvast lid te worden van de Sectie Diptera van de Nederlandse Entomologische Vereniging. Binnen deze sectie krijgen alle vliegen- en muggengroepen aandacht, dus ook de zweefvliegen. Op een jaarlijkse lezingendag ontmoeten de leden elkaar, en op een jaarlijks georganiseerd weekeinde gaat men gezamenlijk het veld in. Opgaven bij Theo Zeegers: 023-5450342 of th.zeegers@tref.nl.

Bastiaan Wakkie verzorgt een website over zweefvliegen (www.syrphidae.com), waarop de

actueelste nieuwtjes op zweefvliegengebied in Nederland vermeld staan. Eens in de zoveel tijd stuurt hij deze nieuwtjes rond aan iedereen die is aangesloten bij de 'zweefmail'. Wie deze mailtjes wil ontvangen kan zich opgeven bij Bastiaan: 020-6727718 of bwakkie@planet.nl.

LITERATUUR

- Goot, V.S. van der 1954. Zweefvliegen-inventarisatie in de Noordoostpolder, augustus 1952. – *De Levende Natuur* 57(10): 187-192.
- Goot, V.S. van der 1981. De zweefvliegen van Noordwest-Europa en Europees Rusland, in het bijzonder van de Benelux. – Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Hoogwoud.
- Renema, W. 2001. Drie maal is scheepsrecht, de zweefvlieg *Chalcosyrphus eunotus* terug op de Nederlandse lijst (Diptera: Syrphidae). – *Nederlandse Faunistische Mededelingen* 15: 111-115.
- Smit, J., M. Reemer & W. Renema 2001. Vijf soorten van het zweefvliegengenus *Cheilosia* nieuw voor Nederland (Diptera: Syrphidae). – *Nederlandse Faunistische Mededelingen* 15: 123-139.
- Stuke, J.-H. 2000. Phylogenetische Rekonstruktion der Verwandtschaftsbeziehungen innerhalb der Gattung *Cheilosia* Meigen, 1822 anhand der Larvenstadien (Diptera: Syrphidae). – *Studia Dipterologica Supplement* 8.
- Stuke, J.-H. 2001. Schwebfliegen Ostfrieslands – eine erste Zusammenstellung aktueller Beobachtungen (Diptera: Syrphidae). – *Drosera* 2001: 85-92.